

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**І. М. Труніна, М. Ю. Білик, О. П. Усанова**

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ORCID: 0000-0002-7416-1830; 0000-0002-9660-3708; 0000-0002-1039-0124

У статті розглянуто теоретичний аспект інноваційного розвитку регіону. Ефективне управління інноваційною діяльністю сприяє задоволенню матеріальних та інтелектуальних потреб соціуму, забезпечує суспільство принципово новими благами, призводить до позитивного економічного ефекту суб'єктів економіки мікро-, мезо- та макро- рівнів. Роль інноваційної діяльності на сучасному етапі розвитку зводиться до двох основних тез, що визначають перелік завдань, спрямованих на її активізацію: насамперед інновації забезпечують потреби суспільства продуктами та послугами, технікою та технологіями, властивими даному етапу розвитку цивілізації. Крім того, інновації сприяють оздоровленню економічної ситуації як окремих економічних суб'єктів, так і національної економіки, що створюють конкурентні переваги не лише власникам наукових, конструкторських, організаційних розробок, а й багатьом іншим суб'єктам, діяльність яких формує умови для подальшого розвитку інновацій. Таким чином, стимулювання інноваційної діяльності є одним із пріоритетних державних завдань щодо зміцнення соціально-економічної ситуації в країні.

Ключові слова: інновації, розвиток, регіон, потенціал, ресурси.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Актуальність обраної теми дослідження пов'язана з пріоритетністю інноваційного розвитку економіки сучасних українських регіонів для прискореного подолання наслідків глобальної кризи та забезпечення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку у довгостроковій перспективі. Зростання ролі регіонів в інноваційній політиці України пояснюється специфікою інноваційної економіки, яка з одного боку, виникає і розвивається як прояв загальносвітових, глобальних тенденцій, з іншого боку – реалізація поставлених завдань здійснюється на регіональному та муніципальному рівнях, і їхня успішність безпосередньо залежить від стану інноваційного потенціалу територій та їхньої готовності до інноваційних перетворень. Отже, одним із ключових факторів, що впливає на дані тенденції, є необхідність випереджувального розвитку науки та реалізацію її результатів в економіку регіонів.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів інноваційного розвитку регіону.

Інноваційний розвиток регіону загалом і його елементів є предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних учених. Серед них фундаментальний внесок у розвиток національних та регіональних інноваційних підсистем внесли такі вчені, як [1, 3, 8]. Питанням розробки та розвитку національних концепцій інноваційних систем присвячені роботи багатьох зарубіжних учених, таких як Ф. Кук, Б. А. Лундвалл, С. Меткалф, Р. Р. Нельсон, Й. Шумпетер та ін. В умовах активізації регіонального розвитку, підвищення самостійності регіонів у створенні власного іміджу актуальним є використання концепції маркетингового управління регіоном як однієї з умов формування унікальних кон-

курентних переваг території, можливості її активного самозабезпечення шляхом поглиблення тих функцій території, для яких створені сприятливі умови. Дане питання у своїх дослідженнях висвітлювали С. М. Ілляшенко, І. М. Труніна, В. С. Шовкалюк та ін. Особливості оцінки інноваційного потенціалу регіону розглянуто в роботах Е. П. Амосенка, І. В. Антоненко, О. Г. Беляєва, І. М. Бортника, С. Д. Комілова, К. Фрімена та ін. Інституційні аспекти розвитку територіальних економічних систем досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені, такі як Ф. Хайек, Д. І. Норт, Р. Нельсон, Р. Коуз, А. А. Аузан, О. С. Попов та ін.

Маркетинг територій у системі регіональних ринків дає можливість формувати кращі конкурентні переваги на користь стейкхолдерів у порівнянні з іншими територіями, сприяє ефективному використанню їх ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності, туристичної привабливості, іміджу та репутації, служить інструментом залучення інвесторів, спрямований на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, формування довготривалих та взаємовигідних відносин із внутрішніми та зовнішніми партнерами.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Регіон – складна економічна система, де учасниками інноваційного процесу є безліч організацій, які здійснюють кадрове, інституційне, фінансове, наукове та інше забезпечення інноваційної діяльності. Відмінність полягає у функціональній ролі інноваційного процесу у регіоні, що призводить до розробки та реалізації конкретних інноваційних продуктів, й отриманні соціально-економічних ефектів від інноваційної діяльності. У таблиці 1 представлений аналіз поняття «інноваційний розвиток регіону».

Таблиця 1 – Аналіз дефініції «інноваційний розвиток регіону»

Слонимский А. А.	соціально-економічний процес, що включає інноваційне середовище, інноваційну сприйнятливість особистості і суспільства, а також мотиваційні механізми інноваційного мислення
Варналій З. С.	процес створення інноваційної системи всередині регіону, засновану на засадах адміністративно-відомчої, фінансової та податкової підтримки інновацій
Шовкалюк В. С.	цільове фінансування програм з інноваційного та науково-технологічного оновлення, нормативного регулювання, спрямованого на стимуляцію інноваційного зростання та оптимізацію соціально-економічного середовища для реалізації інновацій підтримки інновацій
Богашко О. Л.	створення кластерів з галузевих потреб регіонів; розробки механізмів підтримки виробничо-технологічних центрів
Струтинська І. В.	ефективність використання наявних ресурсів регіону, що у свою чергу є суміжним поняттям із регіональним інноваційним розвитком, оскільки в цьому випадку ресурси – це регіональна інноваційна система, побудова якої ведеться у рамках реалізації інноваційного розвитку всередині регіону
Ілляшенко С. М.	процес інноваційної діяльності всіх елементів регіональної інноваційної системи, як розрізнені або інтегральні показники економічного розвитку, показники наукомісткості регіону, показники участі регіону в міжнародному технологічному та інноваційному обміні, показники інноваційного потенціалу та ін.

У статті на підставі проведення дослідження вітчизняних учених [1–3; 6; 8; 9] систематизовано причини низького інноваційного розвитку регіонів в Україні:

1) відсутність або слабка залученість до інноваційного процесу дослідницьких та наукових організацій, здатних створювати передові технології, заплановані ринком;

2) недостатня виробнича база для масштабування розробок, що пояснюється високою зношеністю та слабкою інтенсивністю процесів модернізації існуючих виробничих потужностей;

3) складність та непрозорість механізму відбору та фінансування інноваційних проєктів, нерозвинена система податкового стимулювання;

4) проблеми залучення підприємств у інноваційний процес через високий ризик некупності інвестиційних проєктів;

5) обмеженість інформації щодо джерела виробництва інноваційних товарів, послуг, створених технологій; нерегулярність статистичних даних.

Наявність перелічених проблем інноваційного розвитку регіонів призводить до необхідності розширення уявлень про фактори та резерви, незадіяні в сучасних механізмах активізації джерел інноваційного розвитку регіонів.

В умовах пандемії та як наслідок кризового періоду кожен регіон змушений вирішувати низку проблем у вигляді власної ресурсної бази, при цьому враховуючи зовнішні матеріальні і нематеріальні джерела. У посткризовий період завдання щодо інноваційної направленості процесу розвитку регіональної економіки виходить на перший план, оскільки з настанням пандемії необхідність запровадження інновацій в усі сфери соціально-економічної діяльності особливо зросла у зв'язку з підвищенням значення здатності регіональної економіки до автономного функціонування. Визначимо тенденції в обсягах інноваційної діяльності по адміністративних територіях України (рис. 1).

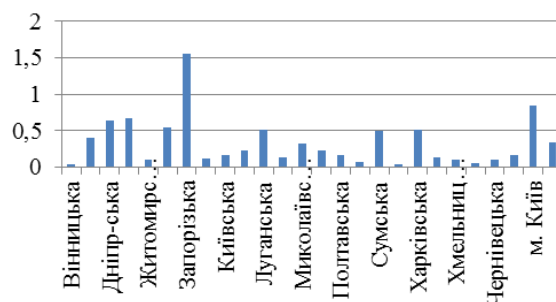

Рисунок 1 – Регіони України за характеристикою обсягів інноваційної діяльності на 1 особу населення регіону за 2019 рік (тис. грн. на од. особу) [10]

Для показника, що характеризує обсяги інноваційної діяльності, характерною ознакою є наявність значних диспропорцій за регіонами. Розподіл кількості кадрів та склад фахівців з науковим ступенем може бути розглянутий, як характеристика наявності знань та одним з критеріїв визначення інноваційного потенціалу в регіонах.

Аналізуючи дані рис. 2 [10] можна стверджувати, що кількість наукових установ корелює з обсягами інноваційної діяльності на 1 особу населення регіону. Відзначимо, що абсолютна більшість наукових установ, які є безпосередньо генераторами інноваційних ідей і беруть участь у підготовці інноваційних кадрів, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок в одному регіоні, а саме, у місті Київ.

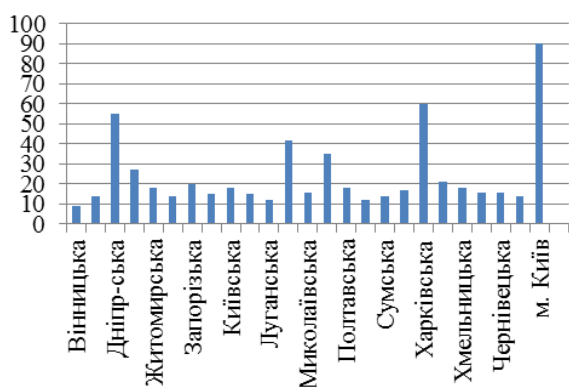

Рисунок 2 – Кількість ЗВО на початок 2019/2020 рр.

Таким чином, завданнями інноваційного розвитку регіону є забезпечення його ресурсами та створення умов передачі результатів між етапами інноваційного процесу за допомогою діяльності регіональних інститутів розвитку. В інноваційному розвитку регіону необхідно враховувати роль різних ресурсів у створенні, поширенні та використанні ідей, знань і, як наслідок, інноваційних результатів (рисунок 3).

Слід зазначити, що для сучасної української системи фінансування інновацій характерні такі проблеми: невисока ефективність використання державних коштів, виділених на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи; розподіл бюджетних вкладень серед безлічі одержувачів; низький попит приватного та державного сектора на вітчизняні інноваційні продукти; брак власних коштів підприємств-інвесторів для досліджень та розробок, складності щодо отримання довгострокових кредитів; нерозвиненість внутрішніх ринків венчурного капіталу, системи державно-приватного партнерства у реалізації інноваційних проектів; недостатня підтримка малого інноваційного бізнесу із боку держави; жорстка конкуренція із боку іноземних виробників; недосконалість правової бази, що ускладнює захист прав інтелектуальної власності; зношеність матеріально-технічної бази; слабка віддача від технологічних інновацій; проблеми комерціалізації наукових розробок підприємств. Дані чинники обмежують обсяг інвестицій в інновації, що негативно впливає на результати наукової та науково-технічної діяльності і як наслідок – на інноваційний розвиток регіону.

Також інноваційний процес просування ресурсів від ідеї, знання до конкретного інноваційного продукту сприятиме формуванню соціально-економічних ефектів.

Світовий досвід свідчить, що інноваційний потенціал регіонів відіграє значну роль у становленні економіки інноваційного типу. Ефективність використання інноваційного потенціалу регіону залежить від ефективності використання кожного інноваційного ресурсу. Тому, на думку авторів, інноваційний потенціал слід розглядати як сукупність потенціалів: виробничо-технологічного (матеріаль-

ного); трудового; інвестиційного; організаційного та ринкового.

В економічній літературі інноваційний потенціал одні автори [2, 4] трактують як сукупність інноваційних ресурсів (матеріальних, фінансових, інтелектуальних, науково-технічних), які забезпечують можливість інноваційної діяльності та створення інноваційної технології, продукції, послуг, що слід розглядати як ресурсний підхід до визначення інноваційного потенціалу. Інші [1, 3] розглядають інноваційний потенціал із позицій результатів інноваційної діяльності, тобто реального продукту, отриманого в інноваційному процесі.

На нашу думку, інноваційний потенціал регіону слід розглядати не лише як сукупність інноваційних ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності, а й як можливість та здатність регіону створювати та використовувати результати інноваційної діяльності. На основі ресурсного підходу авторами пропонується схема інноваційного розвитку регіону, яка відображає зв'язок елементів інноваційного розвитку регіону із етапами переміщення результатів наукових досліджень в економіку регіону (рис. 3).

Рисунок 3 – Послідовність етапів інноваційного розвитку регіону

Умовою безперервного інноваційного процесу є ресурсне забезпечення кожного етапу трансферу результатів наукових досліджень в економіку регіону. Для інноваційного розвитку регіону та забезпечення безперервності інноваційного процесу необхідні достатні ресурси з якісно новими характеристиками на кожному етапі переміщення, що мають властивості унікальності, достатності, цінності та необхідності.

Запропонована схема сприяє формуванню цілісного уявлення про інноваційний розвиток регіону як сукупності взаємопов'язаних елементів, що ініціюють, виробляють, розповсюджують та використовують нові знання. Функціонування інноваційного процесу залежить від безперервності переміщення результатів наукових досліджень в економіку регіону.

Вибір (обґрунтування) оптимальних для конкретного регіону цілей, завдань та механізмів інноваційного розвитку регіону має бути здійснено у рамках Програми (стратегії) розвитку інноваційної діяльності у регіоні. Розділи зазначеної програми повинні відображати рівень інноваційного розвитку та структуру економіки регіону та включати специфічні заходи (механізми). При цьому зведення регіональних інноваційних проектів в єдину програму дозволяє виявити найбільш значущі схеми фінансування, що дозволить виробити оптимальні заходи державної підтримки, націлені на підвищення ефективності діяльності із залучення необхідних фінансових ресурсів. Виявлені схеми фінансування можуть бути застосовані для розвитку регіональних інноваційних програм у рамках окремої галузі інфраструктури регіону, що є для нього найбільш значущою. Для цього попередньо необхідно провести ранжування галузей інфраструктури за їхньою пріоритетністю відповідно до цільових орієнтирів та установок конкретного регіону.

ВИСНОВКИ. Отже, інноваційний розвиток регіону на основі ресурсного підходу дозволяє сформувати структуру елементів, що забезпечують інноваційні процеси, та організувати безперервність цих процесів через єдиний механізм, який може бути основою для вироблення управлінських рішень.

Отримано підтвердження того, що причиною нерівномірного розвитку інноваційної діяльності в регіонах України, перш за все, є нерівномірне розміщення по території закладів вищої освіти. Саме нерівномірний розподіл висококваліфікованих науковців та зосередження їх у столичному регіоні призведе до значних відмінностей в обсягах інноваційної продукції у відношенні до населення по регіонах країни. Формування інноваційного потен-

ціалу має стати стратегічним завданням плану реалізації стратегії соціально-економічного розвитку кожної адміністративної території України.

Перспективою подальших досліджень буде формування механізму розвитку Полтавського регіону, що сприятиме ефективній організації взаємозв'язків його елементів та дозволить підвищити рівень досягнення стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Слонимский А. А., Слонимская М. А. Научно-инновационные кластеры и технологические платформы: вопросы партнерства и государственной поддержки. *Наука та наукознавство*. 2015. № 1. С. 23–35.
2. Варналій З. С., Зянько В. В. Основні інститути інноваційного інвестування. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2(46). С. 297–304.
3. Шовкалюк В. С. Кластери та інноваційної розвитку України. Створення та функціонування інноваційних кластерів : Інформаційно-аналітичні матеріали Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України. URL: http://old.dkni.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf (дата звернення: 10.12.2021)
4. Богашко О. Л. Дослідження регіональної інноваційної політики зарубіжних країн, заснованої на кластерному підході. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. № 15. С. 8–11.
5. Стругинська І. В. Трансформація бізнес-процесів та бізнес-моделі організації – імператив інноваційного розвитку. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2019. Вип. 6(119). С. 42–35.
6. Менеджмент та маркетинг інновацій : монографія / за заг. ред. С. М. Ілляшенка. Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. 616 с.
7. Труніна І. М. Забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності : монографія. Харків : Вид-во «Точка», 2013. 436 с.
8. Пряхіна К. А., Білик М.Ю. Людський капітал як основа розвитку малого підприємництва полтавського регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2019. №35. С. 63–68.
9. Труніна І. М., Билык М. Ю., Чумакова А. Г. Формирование рекреационного пространства города : теоретический аспект. *Туризм и гостеприимство*. №1. 2020. С. 46–53.

10. Вища освіта в Україні в 2019 р. : Офіційний сайт Державної служби статистики України.

URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.12.2021).

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE REGION: THEORETICAL ASPECT

I. Trunina, M. Bilyk, O. Usanova

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

ORCID: 0000-0002-7416-1830; 0000-0002-9660-3708; 0000-0002-1039-0124

Purpose. The aim of the article is to study the theoretical aspects of innovative development of the region. **Methodology.** To solve the tasks set in the article, a wide range of theoretical and empirical methods of scientific knowledge were used: theoretical generalization - in clarifying the content of the definition of «innovative potential of the region», «innovative development of the region»; synthesis – in the development of the sequence of stages of innovative development of the region, statistical methods of comparative analysis to study the level of innovative development of the regions of Ukraine **Results.** It is determined that the tasks of innovative development of the region are to provide its resources and create conditions for the transfer of results between stages of the innovation process through the activities of regional development institutions. In the innovative development of the region it is necessary to take into account the role of different resources in the creation, dissemination and use of ideas, knowledge and, consequently, innovative results the only mechanism that can be the basis for making management decisions. Problems of innovative development of regions are identified: lack or weak involvement in the innovation process of research and scientific organizations capable of creating advanced technologies in demand by the market; insufficient production base for scaling developments, due to high wear and low intensity of modernization of existing production facilities; complexity and opacity of the mechanism of selection and financing of innovative projects, underdeveloped system of tax incentives; problems of involving enterprises in the innovation process due to high risks of unprofitability of investment projects; limited information on the source of production of innovative goods, services, technologies; Irregularity of statistical data The presence of the listed problems of innovative development of regions leads to the need to expand the understanding of the factors and reserves not involved in modern mechanisms of activation of sources of innovative development of regions. **Originality.** The novelty of the research is based on the expansion of the conceptual apparatus of the innovative development of the regions; in the application of the resource approach to the substantiation of theoretical provisions for innovative development of regions. **Practical value.** The main results of the conclusions, which are carried out in work, can be used by the regional bodies of state power for the development of that strategy, policy and program innovation development of the territory.

Keywords: innovation, development, region, potential, resources.

REFERENCES

1. Slonimskiy, A. A., Slonimskaya, M. A. (2015). Nauchno-innovatsionnyie klasteriyi i tehnologicheskie platformy: voprosy partnerstva i gosudarstvennoy podderzhki [Scientific and innovative clusters and technology platforms: issues of partnership and state support]. *Nauka ta naukoznavstvo*. No. 1, pp. 23–35. [in Russian]
2. Varnalii, Z. S., Zianko, V. V. (2015). Osnovni instytuty innovatsiinoho investuvannia [The main institutes of innovative investment]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Seriiia «Ekonomika»*. Issue 2(46), pp. 297–304. [in Ukrainian]
3. Shovkaliuk, V. S. Klasteriy ta innovatsiinoyi rozvytok Ukrainy. Stvorennia ta funktsionuvannia innovatsiinykh klasteriv: Informatsiino-analitychni materialy Derzhavnogo ahentstva z pytan nauky, innovatsii ta informatyzatsii Ukrainy [Clusters and innovative development of Ukraine. The development and function of innovative clusters: Information and analytical materials of the State Agency of Science, Innovation and Informatisation of Ukraine.]. URL: http://old.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf [in Ukrainian]
4. Bohashko, A. L. (2016). Doslidzhennia rehionalnoi innovatsiinoyi polityky zarubizhnykh krain, zasnovanoi na klasternomu pidkhodi [Research regional innovation policy abroad, based on the cluster approach]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia: Ekonomika i menedzhment*. No. 15, pp. 8–11. [in Ukrainian]
5. Strutyńska, I. (2019). Transformatsiia biznesprotsesiv ta biznes-modeli orhanizatsii – imperatyv innovatsiinoho rozvytku [Transformation of business processes and business models of the organization is the imperative of innovative development]. *Transactions of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University*. Issue 6(119), pp. 42–35. [in Ukrainian]
6. Ilyashenko, S. M. (ed) (2004). Menedzhment ta marketynh innovatsiy: monohrafiya [Management and marketing of innovations: monograph]. Sumy, 616 p. [in Ukrainian]

7. Trunina, I. (2013). Zabezpechennia konkurentos-promozhnosti subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti [Ensuring competitiveness of business entities: monograph]. Kharkiv, 436 p. [in Ukrainian]

8. Pryakhina, K., Bilyk, M. (2019) Lyuds'kyi kapital yak osnova rozvytku maloho pidpriemnytstva poltavs'koho rehionu [Human capital as a basis for the development of small business in the Poltava region] *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»*. №35, pp. 63–68. [in Ukrainian]

9. Trunina, I., Bilyk, M., Chumakova, A. (2020) Formirovaniye rekreatsionnogo prostranstva goroda: teoreticheskiy aspekt [Formation of the recreational space of the city: theoretical aspect]. *Turizm i gostepriimstvo*. №1. pp. 46–53. [in Russian]

10. Official Website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]

Стаття надійшла 10.12.2021